

Foaia

pentru

Minte, Anima si Literatura.

N°. 42.

Marti 18. Optombre

1860.

Conferintiele comisiunii filologice romanesce transilvane.

(Incheiere.)

A p a t r a d i

La ordinea dilei a fostu:

I. Déca comisiunea filologica afla cu cale a se priimi in ortografi'a romana cu litere latine accentele séu semnele, cate si spre ce scopu.

Dupace comisiunea isi luà timpu de ajunsu éa se supuna la o mai deaprópe cercetare tóte acele semne cate s'au intrebuintiatu pana acum in scrierea limbei romane cu litere latine atatu cu privire la fonetica, catu si incatuva la unele forme; dupace densa strabatandu mai departe in natura limbei romane, cum si in acea legaminte strinsa, carea este intre aceea si intre limb'a latina atatu urbana catu si mai virtosu rustica, veni la convictiunea, cumca invatiandu cineva numai. elementele gramaticei romane se póte lipsi prea bine si in partea cea mai mare a materialului limbei de dés'a aplicare a semneloru, — apoi aflà cu cale ca de acum inainte se se pastreze in scriere numai urmatórele semne, parte cá ortografice, parte si tonice si adica:

Accentulu ascutitu (´), greu (˘) si cerculesu (ˆ) cá unele care atatu in limba latina catu si in limbele romanice sunt in parte adoptate, si anume:

I. Accentulu acutu si greu pentru silabele din urma ale cuvinteloru care se termina in vocala intréga accentuata, de es. in Infinitivii scurtati ai Conjugatiunilor I, II si IV-a si alte forme etc., cu acea distinctiune pentru vocal'a a et z, candu, vocal'a z se nasce din a etimologicu, cá pentru su-

netulu a chiaru se se puna accentulu acutu, precum: a laudá, vedé, fugi, in locu de: a laudare, vedere, fugire; eara pentru z accentulu greu, precum: laudá, vediù, fugi; mai incolo se se intrebuinteaze accentulu acutu si greu inca si in altele casuri de indoiéla spre o mai chiara distinctiune a formeloru.

2. Accentulu cerculesu numai pentru ajutorulu la g, z, m, despre care se va aratá mai josu. —

II. Despre vocale si consonante in limb'a romana:

De órace comisiunea a luat de fundamentu principiulu etimologicu, de aceea cá o consecuentia naturala a principiului a recunoscutu a fi necesariu cá vocalele si consonantele cuvinteloru romanesce se se scria cu literele latine corespundietóre, pre catu adeca acelea vocale si consonante sunt originale, eara nu derivate, de es. cu e in cuvintele macz, fatz, bazz etc. dupa pronuncia vulgara, in care vocala a este derivata dupa regulele eufonice din diftongulu ea, alu carui sunetulu originarin este e, precum arata formele mese, fete, vede etc.; eara in privinti'a consonanteloru bine, peptu, in locu de stricatele rine, kíentré.

Mai incolo, de órece in alfabetulu latinu de o parte se afla mai multe litere, care nu ne trebucescu, eara de alta pentru cateva vocale si consonante derivate li erele ne lipsescu, de aceea comisiunea aflà, cá pe cele de prisosu se nu le adópte, precum dintre vocale este litera y, precum si dintre consonante literele k, q, x et z, afara numai in cuvintele si formele straine; eara in catu pentru literele care ne lipsescu in alfabetulu latinu, precum dintre vocale este z si z, eara dintre conso-

nante ψ et φ , ζ , η , θ et κ , comisiunea adoptă sistem'a etimologică, adică că sunetele limbei românești cele derivate se se scria cu acele litere din alfabetulu latinu, pe care le poftesce etimologi'a, de es. in catu pentru vocale, pe τ cu a séu e, mai raru cu o, din cauza ca mai cu séma din acestea se deriva; pe χ cu a, cu e, cu i si cu u, din care asemenea se deriva, precum: $\lambda\sigma\delta\alpha$, lauda dela lat. laudo; $\beta\epsilon\zeta\tilde{\alpha}$, vediu dela vede; $\rho\tau\sigma\delta\tilde{\alpha}$, rotundu dela rota; item $\lambda\alpha\upsilon\tilde{\alpha}$, lana dela latin. lana; $\beta\alpha\eta\tilde{\alpha}$, ventu dela lat. ventus, $\mu\eta$, in, lat. in, $\phi\alpha\eta\tau\alpha\eta\tilde{\alpha}$, funtana, dela fons, tis antiqu. in locu de clasiculu fons tis; eara in catu pentru consunante pre ψ et φ cu c et g dupa modulu italianu, in care punctu limb'a romana se unesce cu cea italiana, precum: $\psi\eta\eta\tilde{\alpha}$, cinci, ital. cinque, lat. quinque; $\eta\epsilon\mu\tilde{\alpha}$, gemu, latin. gemo; — pre z cu di, η cu ti, θ cu si, in care casuri η etimologicu scurtatu nu se pronuntia, cu distingere ca la inceputulu si la mijloculu cuvintelor, dupa η mai are se urmeze si o alta vocala, precum: $\epsilon\sigma\psi\tilde{\alpha}$, $\mu\sigma\eta\tilde{\alpha}$, $\phi\epsilon\sigma\mu\theta\eta\tilde{\alpha}$, surdi, muti, frumosi, dela sing. surdu, mutu, frumosu; $\rho\alpha\tau\tilde{\alpha}$, radiu, lat. radius; $\mu\eta\eta\eta\eta\tilde{\alpha}$, sciintia, lat. scientia; $\kappa\alpha\mu\epsilon\sigma\eta\tilde{\alpha}$, camesia, lat. camisia. Lenga acestea pe χ cu j, precum: $\chi\sigma\eta\tilde{\alpha}$, june, latin. juvenis; $\chi\sigma\epsilon\tilde{\alpha}$, juru, latin. juro. —

Eara in catu pentru silabele $\kappa\tilde{\alpha}$, $\eta\tilde{\alpha}$, de si etimologi'a ar cere că se se scriamu cu cli, gli, precum romanii de preste Dunare le si pronuntia, comisiunea deocamdata pene la alte impregiurari mai susu atinse adopta si aici modulu scrierii italiene cu chi si ghi, precum: $\chi\eta\alpha\mu\tilde{\alpha}$, chiama, alias cliama, lat. clamat, ital. chiama; $\eta\eta\alpha\eta\tilde{\alpha}$, ghiatia, altm. gliatia, lat. glacies, ital. ghiazza.

In urma comisiunea pentru simplificarea ortografiei, unde dupa d, t, s ar veni se se scria doi i (ii), pentru ca se se pronuntia zi, gi, mi, a adoptatu in locu de doi i unu i cu accentulu cerculesu, carele deodata sierbesce spre a arata cumca consunantele dinainte se pronuntia ca z, η , θ , precum: gie, tie, mie, sie.

III. Despre u et i finale.

Comisiunea recunoște pronuntiarea acestoru vocale finali; de aci dar află consecuentu ale si scrie; — eara unde se cade a le pronuntia, arata regul'a eufonica, adică: u si i finale se pronuntia intregi numai catu inaintea lor precede imediatu

un'a muta cu un'a licuida, precum: negru, aspru etc.; altmintrea se pronuntia numai jumetate, precum: albū, certū etc.; din care cauza fiindu regul'a generala de ajunsu, comisiunea afla de prisosu semnele scurtarii. — Se insémna insa, cumca in limb'a romana numai prea putine cuvinte sunt care se se termine fara vocala, precum: in, prin, d'in.

IV. Duplicarea consunantelor are locu in limb'a romana?

De órace in limba romana numai prepositiunea n este care se pronuntia fara vocale in fine, de aceea comisiunea nu afla de lipsa duplicarea consunantelor, decatu in compusele din preposit. in cu altu verbu, ce incepe dela consunanta n , de es. innoescu, dela in et nou etc.

V. Despre apostrofu.

Apostrofulu (') plinesce loculu vocalei lapedate, candu doue cuvinte distinte se impreuna intr'unulu, precum: n'am, in locu de nu am; man'a, in locu de man'ca etc.

Din acésta cauza comisiunea ilu afla a fi necesariu in casurile aratate de gramatica. —

Comisiunea nepotenduse lasá mai pe largu si mai afundu in desbaterea celorlalte regule ortografice mai menunte si speciale, mai virtosu pentru scurtimea timpului, se provóca la cele mai pe largu scrise in „Elementele de limba romana dupa dialecte si monumente vechi, de Tim. Cipariu, canonicu gr. catolicu etc. Blasiu 1854.“ — Part. I. pagina 1—94, eara si mai pe scurtu in „Compendiu de Grammatica limbei romane, editiunea II. indereptata de T. Cipariu. Blasiu 1858.“ — Part. II pag. 78—90.

VI. Despre cartile scolastice in limba romana cu litere latine.

Comisiunea nu se póte abate dela principiale mai susu espuse nici in privint'a cartiloru scolastice, din cauza ca nu voesce a favorá mai multu disparitatea in scriere.

Cu tóte acestea comisiunea ar aflá cu cale, cá pene candu literele cirilice se voru mai pastrá, Abecedarele si numai acestea se se compuna asia, in catu testulu acelor se se tiparésca in pagine corespondietóre cu ambele specii de litere, adică cu latine si cirilice; unde scrisórea ciriliana va servi deocamdata si spre inlesnirea testului cu ortografia latina.

Comisiunea filologica crede, cumca densa cu acestu modu a corespunsu si dorintiei Inaltului c. r. Ministeriu.

A cincea di citinduse mai antaiu protoco-lulu siedintiei precedente, partea lui strinsu filolo-gica s'a supusu din nou la o revisiune minutiósa si severa, apoi s'a aprobatu intru totu coprin-sulu lui.

La ordinea dilei a fostu :

Domnulu Doctoru Paulu Vasiciu, c. r. consi-liariu de instructiunea publica binevoi a comunica comisiunii urmatóarele adrese privitóre la regularea ortografiei cu litere latine si anume :

Dela ordinariatulu gr. resariténu din Sibiu cu data

27. Sept. a. c. Nr. 809.

„ alu Blasiului 28. Sept. Nr. 799.

„ alu Gherlei 2. Oct. Nr. 1574.

apoi provocà pe comisiune, ca in legaminte cu ce-lelalte a le sale desbateri filologice care au pre-cursu se ia si opiniunile respectiveloru ordinariate in cea mai deaprópe consideratiune.

Comisiunea luandu acele adrese dupa ordinea dateloru loru la o mai de aprópe consideratiune, ámbinandu cu acestea si provocarea particulara a Escelentiei Sale Domnului Episcopu gr. resariténu Andreiu B. de Schaguna, din 23/11 Septemv. a. c., alaturandu totu coprinsulu loru la rezultatulu de pene a acumu alu discusiuniloru sale, aflà cu o viia placere, cumca opiniunile manifestate in nsu atin-sele adrese, in partea loru cea mai mare sunt de acordu cu opiniunile comisiunii filologice; eara in catu aceleasi aru coprinde si órescare opiniuni di-feritóre de a le Comisiunii, acést'a se simte con-strinsa a dechiará preste totu, cumca incatu acelea u s'ar potea combiná cu principiale adoptate de co-misiune, nu se póte intru nimicu abate dela deci-siunile sale respicate in cele cinci siedintie coprinse in acestu protocolu.

Tocma pentru acésta inse si pentrucá deacum inainte diversitatea opiniuniloru privitóre la unu regulatu desvoltamentu, la cultur'a si ináintarea lim-bei romane se se póta séu impacá séu delaturá prin óresicare autoritate recunoscuta, comisiunea se folosesce de ocaziune spre a rugá pe In. Guberniu alu Maiestatii Sale c. r. apost, ca Inaltu acelasi se binevoiésca a concede romaniloru formarea unei societati literarie, a carei chiamare se fia nu nu-

mai cultivarea preste totu a limbei romane, ci si specialminte elaborarea unui Dictionariu etimolo-gicu, catu se pote mai completu, cum si a mai mul-toru carti scolastice, séu si supunerea celoru comp-use pana acum si aceloru cate se voru compune de catra altii in viitoriu la recenssiune sciintifica. Se fia adeca In. c. r. Guberniu incredintiatu, cumca o asemenea generosa invointia din partea sa va fi in stare de a dá unu nou nutrementu la acea lea-litate si la acelu devotamentu catra Preatalt'a Casa domitóre austriaca, de care si de altmintrea roma-nulu a fostu pururea insufletitu,

A siesea di La ordinea dilei a fostu :

Proiectulu Comitivei ce este a se subscrie de catra Comisiune pe langa substernerea protocolulu siedintiei.

Proiectulu compusu de catra unulu din secre-tari se citeasca, se aproba si se da spre purisare.

Cu acestea protocolulu s'a incheiatu si s'a subserisu, eara siedintiele s'au terminatu.

Nu desperati!

(Lui S. D. . . . de suvenire.)

Nu ve 'ndoiti de-acuma de sórtea gintei mele,
Nu spuneti, ca romanulu acuma a peritu!
Acestu poporu, ce planse de secolu totu cu gele,
Nu póte se mai rabde asia necontenitu. . .
Nu desperati! . . la lucru! toti cu mana romanésca,
Si atunci natiunea nóstra iar va se inflorésca!

Trecut'au timpurile acele furtunóse,
Ce numa-au ruptu trupin'a cedriloru falosi;
Traiesce radacin'a cu nerve sanetóse,
Traimn nepotii tineri, ai braviloru stramosi. . .
Nu desperati! la lucru! ect.

Fetiori eroi la lupta, fetiore 'ncantatóre,
Speranti'a, florea svava din populu 'njositu;
Saditi in peptulu vostro a patriei amóre,
Se fiti romani, romane, — ca timpula a sositu!
Nu desperati! la lucru! etc.

O! tare-a fostu romanulu odata, bravu, potiute,
Cu bratiel'ei armate a 'nvinsu acestu pamentu;
Marirea lui apuse ca 'n diori o stea lucinte,

Dar resariva eara, — ca fii romani mai sunt!
Nu desperati! la lucru! etc.

Ei vei tu inca mare natiune romanésca
Avé-vei tu veninte si mai stralucitoriu;
Cá steau'a 'n diori apuse marirea-ti stramosiésca,
Dar sórele resare cu-apusulu steleloru!
Nu desperati! la lucru! toti cu mana romanésca,
Si-atunci natiunea nóstra ear' va se infflorésca.

Iosifu Vulcanu.

Fondulu Gazetei Transilvaniei.

Sz Reginu 13 Optobre 1860.

Prea on. Domnule Redactoru!

Pentru unu scopu atatu de santu nationalu, cum e infintiarea unui fondu alu Gazetei nóstre Transilvania, mi am tienutu de cea mai intetita detorintia si eu a circulá o consemnatiune spre scopulu acesta, si pre lenga ajutoriulu Dlui profesoru Anca si D. notariu Moldovanu colectaramu dela bine simtitori, precum arata consemnatiunea aci alaturata, una suma de 182 fr. v. a., — care aici inchisi cu bucurie ei trimitu, rugandume cá numele contribuentiloru sei faceti cunoscuti on. publicu romanu, cá se ne conóscemu inimile cele batátore pentru binele natiunei, si cá si mai multi se iea esemplu de apasi cu energie pentru sacrificiuri de acestea pe altariulu natiunei.

Precum se vede din lista multi si neromani inca au binevoitu a contribui pentru acestu scopu, care ne pretinde primiti'a sacrificieloru, de a ne conóscé ómenii cei adevérati staruitori nu numai cu gur'a, ci si cu fapt'a; candu din contra, durere! ca multi dintre romani n'au aretatu nici unu semnu, ca si densii viédia pentru a contribui la prosperarea si luminarea natiunei sale. Dóra si pe la noi se afla egoisti avuti, nepasatori de natiunea sa, si de publiculu ei? Dóra se afla si pe aici renegati de acei reci, carii nu simtiescu nici atat'a caldura pentru natiune, incatu sa'si insemne numele

intre fiii ei cei zelosi si petrundiatori mai departe? Care nu vreau asi sterge ceati'a de pe ochi, cá se póta vedé lumin'a? — Cu unu cuventu care nu vreau a pricepe, ce vreau se dica acestea timpuri, candu si cu retragerea dela gura, eara nu numai dela alte comoditati, cauta se alergamu cu denariulu nostru a sacrificá la scopuri ca acestea? — Numele unoru ca acestia cu acésta ocaziune inca le crutiú ale da la cunoscinti'a on. publicu pentru de a se judecá, ca nu sant demui de acelu nume frumosu romanu, pentru ca nu credu, cá cineva se nu póta urmá zelului inimei, candu timpulu cere sene demascamu inaintea tribunalului nostru nationalu; dara asta mai tardiu, candu vomu mai colectá odata si inca si pe sém'a museului nostru din Blasiu etc. — acum vomu alege caprele din oi, cá se ne conóscemu. —

Din partemi se am iertare, ca giurstarile cu acésta ocaziune nu me ierta mai cu multu, de catu cu unu capitalutiú in suma de 100 fr. v. a., a me apropié de altariulu luminarei natiunei, care aici alaturatu in un'a obligatie de desdaunare, dinpreuna cu cupónele intereseloru am onóre a'ti trimite, pre lenga care cu tóta stim'a sum

Alu prea on. Diale

plecatu sierbu

I. P. Maioru m. p.
proprietariu.

Au contribuitu:

	fr. cr.
DDnii: Alecs. Silasi decoratu si c. r. perceptoru pensionatu	2 —
Gregoriu Botta, cavaleru decoratu si c. r. adiunctu de pretura	5 —
Lad. P. Harsianu, c. r. adiunctu la justitia	2 —
Ioane Russu, c. r. cancelistu	3 —
Ales. Siotropa c. r. perceptoru in Gurgiu	5 —
Mathia Brumariu, c. r. controlorulu	2 —
Daniele Fagarasianu, c. r. actuariu	2 —
Demetriu Angelu, parochu	1 —
Siorbanu Lupu, posesorulu in M. Reginu	30 —
Nic. Marinovits, negutiatoriu in Sz. Reginu	5 —
George Marinovits " " "	5 —

(Va urmá.)

Redactoru respundietoru
Iacobu Muresianu.

Editione: in tipografi'a lui
Ioanne Gött.